

reportatge

Els centres penitenciaris de Girona i Figueres fomenten l'ús del català a través d'un programa que pretén trencar estigmes socials i promoure la reinserció dels interns.

>> *Voluntaris al Centre Penitenciari de Figueres.*

VOLUNTARIS LINGÜÍSTICS A LES PRESONS

JOSEP PASTELLS > TEXT

JOAN CASTRO > FOTOS

L'objectiu del programa Voluntariat per la Llengua és «facilitar a totes les persones que tenen coneixements bàsics de català i es volen llançar a parlar-lo que el puguin practicar en un context real i relaxat», afirma la Direcció General de Política Lingüística. Els centres penitenciaris de Girona i Figueres són ben reals i, per increïble que sembli, de vegades també poden arribar a ser un bon lloc per relaxar-se. N'és una prova la consolidació del programa de voluntariat lingüístic amb els interns, que es va posar en marxa fa cinc anys. Sens dubte, bona part del mèrit correspon als voluntaris, gent que comparteix part del seu temps amb presos que tenen ganes de parlar en català.

>> *Un moment de la presentació de parelles lingüístiques al Centre Penitenciari de Figueres, el novembre passat.*

Per ser voluntari no es demana cap titulació. Només cal ser major d'edat i disposar d'una hora a la setmana per conversar en català amb la persona assignada, de manera que aquesta pugui practicar la llengua d'una manera distesa. Es tracta que els aprenents agafin fluïdesa, perdin la vergonya i parlin de temes quotidians d'una manera natural. Fins aquí sembla prou senzill. Només cal tenir temps i una certa vocació de servei social. Però els voluntaris que fan el pas d'entrar a la presó necessiten unes quantes coses més. Sentit comú, discreció, la capacitat de superar els possibles prejudicis i, naturalment, unes bones dosis d'audàcia, un plus de coratge indispensable per relacionar-se amb reclusos que acostumen a exhibir una intel·ligència pràctica molt esmolada. Imaginem-nos la *primera vegada* d'un hipotètic voluntari, d'algú que mai abans ha accedit a un centre penitenciari. Pot haver vist un munt de vegades

sèries com *Oz* o *Prison Break*, pel·lícules com *L'express de mitjanit* o *L'home d'Alcatraz*, pot fins i tot pensar que ja sap que l'espera rere els murs, però només es comença a fer una lleugera idea del que representa estar tancat quan, després de passar un munt de controls i arcs de seguretat, després de lliurar el mòbil i el DNI, sent el so metàl·lic de la porta que es tanca darrere seu. Sap perfectament que al cap d'una hora tornarà a sortir, però tot i això li resulta difícil allunyar els pensaments nocius, la certesa que la reclusió és una tragèdia quotidiana.

Els prejudicis, de vegades són inexpugnables, i precisament per això els presos agraeixen que els voluntaris no els jutgin

Només al principi, però. Si s'imposen la voluntat de servei i les ganes de fer la feina que li han encomanat, al cap d'unes quantes visites ja quasi no es fixarà en el tancament forçós i tindrà molt clar que, a més d'ensenyar català, la seva principal missió és trencar la monotonia, aportar una mica d'aire fresc que millori l'autoestima i les condicions de vida de persones que, per la raó que sigui, es veuen privades de la seva llibertat.

«El voluntariat per la llengua és molt positiu tant per als centres com per als alumnes», remarquen des del Centre de Normalització Lingüística de Girona. «Voluntaris i aprenents coneixen realitats diverses i es promou la cohesió social», coincideixen a l'Oficina de Català de Figueres. Molt bé, però l'objectiu d'aquest reportatge és aproximar-nos a les vivències dels voluntaris, saber per què fan aquesta feina, què en treuen. Per això n'hem entrevistat uns quants. Tots tenen en comú l'interès per contribuir a l'aprenentatge del català i, sobre-

>> *Tres dels voluntaris (en Miquel, la Teresa i en Xavier) a les portes de la presó de Girona.*

tot, l'afany per compartir, per ajudar. Els voluntaris no saben ni volen saber quin delictes han comès els presos. Tampoc no poden fer trucades, ni enviar cartes en nom dels interns, ni facilitar-los el seu domicili o telèfon, ni donar-los diners, ni crear expectatives que no podrien atendre. Però sí que poden parlar amb ells, escoltar-los, fomentar un respecte mutu i un espai d'enriquiment. Deixant de banda la privació de llibertat, el pitjor per a un reclús acostuma a ser l'estigma social que comporta el pas per la presó. Els prejudicis, les barreres mentals, de vegades són inexpugnables, i precisament per això els presos agraeixen que els voluntaris no els jutgin, que els limitin a tractar-los com una persona més mentre xerren distesament.

Tothom es mereix una oportunitat

L'Assumpta, que té 60 anys i és auxiliar de farmàcia a l'Hospital de Figueres, es va fer voluntària per la llengua el curs 2008-

2009. «Vaig començar al carrer i em va agradar molt. Vaig conèixer una senyora de Buenos Aires a la qual li costava més parlar que escriure; ara, per circumstàncies que no vénen al cas, ja torna a ser al seu país, i de tant en tant ens enviem correus. El curs següent, quan vaig anar a apuntar-me, em van preguntar si volia col·laborar amb el centre penitenciari. M'ho vaig pensar un minut i vaig dir que sí», relata abans d'afirmar que «tothom es mereix una oportunitat». L'Assumpta no té por d'entrar a la presó. «Em sembla que tenim la vida a l'encant. Ens pot

Tots tenen ganes de parlar en català i posar en pràctica el que aprenen a l'aula del centre. Els temes són ben variats, com les persones

passar qualsevol cosa en qualsevol altre lloc». El curs 2011 no va repetir l'experiència per un sotrac personal («L'octubre del 2010 va morir el meu marit i necessitava anar-me centrant a poc a poc»), però ara hi ha tornat i n'està molt satisfeta. «El que fem és compartir una hora setmanal seguint el ritme del curs escolar, amb nois (normalment és un i de vegades dos alhora) que no parlen català i l'han estudiat a l'escola. Tots tenen ganes de parlar-lo i posar en pràctica el que aprenen a l'aula del centre. Els temes són ben variats, com les persones. Parlem de cuina, infantesa, tradicions, família, viatges, cultura del seu lloc d'origen... i m'he hagut de documentar sobre el Madrid, perquè no tots són del Barça...». Quan surt al carrer després que es tanquin darrere seu un munt de portes de ferro, l'Assumpta pensa que és «una privilegiada. Gaudeixo més de cada moment, em sembla que fa més bon dia, però també em pregunto què fan tants lladres vestits de senyors pels nostres carrers».

Matrimoni de voluntaris

Les seves reflexions són similars a les que acostumen a fer-se la Teresa i en Xavier, un matrimoni de voluntaris que col·laboren amb el centre penitenciari de Girona i consideren que els interns «necessiten molta humanitat, que els tractis d'igual a igual». La Teresa, que té 66 anys i va ser infermera a l'Hospital Josep Trueta, explica que «abans era voluntària per a una ONG, però treballava al carrer i era molt cansat. Després vaig assumir feines d'intendència, fins que em van proposar fer de voluntària a la presó. M'agrada molt parlar amb els interns, procurar que m'expliquin coses, buscar temes amb què es trobin bé. Per les Fires de Girona, per exemple, intento que em parlin de les festes del seu poble». En Xavier, oficinista jubilat de 69 anys, opina que «per fer aquesta feina cal que tinguis una certa riquesa de vida, que siguis tolerant i ho vegis com una

>> En Miquel, en plena xerrada amb una vintena de presos preventius al Centre Penitenciari de Girona.

experiència enriquidora». Al capdavant, no tothom pot asseure's davant d'un grup de recluses interessades a llegir i parlar català. «La veritat és que entre elles parlen en castellà, però amb mi s'esforcen a fer-ho en català. Fem tot tipus d'exercicis i procuro explicar-los una mica d'història de Catalunya o, per exemple, les llegendes de Girona». El tracte amb les dones és molt educat i respectuós. «Sóc un prototip d'home molt diferent al que estan acostumades», apunta en Xavier.

Per fer aquesta feina cal que tinguis una certa riquesa de vida, que siguis tolerant i ho vegis com una experiència enriquidora

«T'estan molt agraïts»

Gairebé el 60 % dels presos són immigrants, la majoria desposseïts i analfabets. Això fa que els voluntaris hagin de tenir «molta mà esquerra. Has de fer que se sentin importants, que entenguin que vénen aquí sense cobrar res per estar una hora amb ells», destaca en Miquel, farmacèutic de 70 anys i especialista en microbiologia. Segons ell, «quan estàs amb un aprenent i dediques una hora només per a ell, per llegir i parlar, de seguida notes que t'està molt agraït. Aquí a Girona en recordo un que al principi em deia que volia matar tots els catalans, i ara va la mar de bé», explica amb una rialla. En Miquel parla àrab i coneix la religió musulmana, de manera que «puc parlar amb els musulmans i sé com m'he de comportar. Has d'anar amb compte amb els gestos: el seu llenguatge corporal és diferent del nostre. Mostrar una sola de sabata, per exemple, és una ofensa terrible per als musulmans». Sense entrar

>> Els voluntaris en una de les entrevistes realitzades per preparar aquest reportatge.

en tants detalls, en Francesc, que té 66 anys i era agent de difusió d'*El Punt* per a l'Alt Empordà, subratlla que «vaig fer-me voluntari perquè estimo moltíssim la nostra terra i la nostra llengua». Acudeix cada setmana al centre penitenciari de Figueres, mogut per «la vivència entre la llibertat i la privació».

Classe amb en Miquel

És un divendres de desembre. Després de superar els controls i aconseguir que el director del centre penitenciari de Girona ens doni permís per passar amb la càmera («si surt algun pres a les fotos serà d'esquenes», li assegura en Joan) entrem en una petita aula plena d'hommes que han perdut la llibertat però tenen ganes —o això diuen— d'aprendre català. Són una vintena. Alguns ens observen amb interès, d'altres amb indiferència o amb un punt de malignitat que potser només existeix a la nostra imaginació. «És estrany, que en Miquel encara

no hagi arribat», diu algú. «Sempre és molt puntual», afegeix algú altre. No tinc ni la més remota idea dels crims que han comès (si és que els han comès: són presos preventius) els individus que ens envolten, però al cap de cinc minuts d'estar assegut davant la pissarra, com si el professor fos jo, començo a imaginar-me atrocitats mentre m'esforço a mantenir un somriure que en el millor dels casos deu transmetre una inconsciència brutal. Per sort, arriba en Miquel i acapara d'immediat l'atenció de la concurrència. Se'l veu còmode, satisfet. Es nota que li agrada compartir el seu temps amb els reclusos, que l'escolten expectants. «Fa

Gairebé el 60 % dels presos són immigrants, la majoria desposseïts i analfabets. Això fa que els voluntaris hagin de tenir molta mà esquerra

fred, el dia és més curt, la nit és més llarga», comenta abans d'explicar que «no hi ha feina al camp i s'apropa el solstici d'hivern, el dia més curt de l'any. Aquí a molts pobles encara se celebra amb foc. També es fa, als vostres països?». No pretén parlar només ell. Busca i troba una certa interacció. Després de recitar la dita «Per santa Llúcia, un pas de puça; per Nadal, un pas de pardal; per sant Esteve, un pas de llebre», pregunta si saben què és una puça, i un pardal, i una llebre. Tothom ho sap. A continuació parla del dia 28, dels Sants Innocents. Explica que es poden dir mentides, fer bromes, «però amb compte, eh?», remarca entre les rialles dels presos. Quan arriba el torn del «caga tió», en Joan m'indica que ja té prou fotos i ens acomiadem només amb gestos, per no interrompre la classe. Ningú no sembla adonar-se de la nostra sortida, pendents com estan de la lliçó del mestre.

Josep Pastells és escriptor.